

J.M. CASTELLET, L'ÚLTIM SUPERVIVENT

Arran de la desaparició del crític i editor, la seva biògrafa recorda com l'havia marcat, des de jove, el pes de la mort dels amics.

TERESA MUÑOZ LLORET

(Barcelona, 1958) és professora de llengua i literatura catalanes en un institut de secundària i ha traduït al català autors com Italo Calvino, Natalia Ginzburg, Carlo Levi, Primo Levi i Antonio Tabucchi. És autora de la biografia *Josep M. Castellet: retrat de personatge en grup* (Edicions 62, 2006)

Josep M. Castellet ha estat sempre un personatge present en el meu entorn cultural, i fins i tot familiar, però de fet no el vaig conèixer fins al 2003, quan Nicoletta De Boni, professora de l'Istituto Italiano di Cultura de Barcelona, em va demanar de col·laborar amb ella en l'encàrrec que la revista *L'ospite ingrato* de Siena li havia fet per a un número sobre *Editoria e industria culturale* (VII, II/2004). Calia fer un parell d'entrevistes a editors barcelonins: ella s'encarregaria de la de Jorge Herralde, i a mi m'encomanava la de Castellet. Després d'això *L'Avenç* em va demanar que m'hi posés més a fons i li vaig fer una segona entrevista, que va sortir publicada al número 300 (març, 2005). Aquesta vegada tenia més espai, podia plantejar-me una conversa que seguís un fil cronològic del seu recorregut vital i intel·lectual. Malgrat tot, va sobrar molt material i, esperonada molt de prop per ell mateix, va néixer la idea de la biografia. Calia anar de pressa perquè Castellet (que controlava molt més del que deixava entreveure) volia que es publicués amb motiu dels seus vuitanta anys, el 2006. Em vaig esgarriar, però l'estímul i el repte que significava l'encàrrec eren massa atractius per no dir de seguida que sí.

I ens vam posar a la feina. No sé si puc dir que va ser una biografia a

quatre mans, perquè ell no en va redactar ni una línia, però sí que va ser sempre al meu costat. D'aquí van néixer una sèrie interminable de converses, que vam mantenir al llarg dels dos anys aproximats d'elaboració del llibre, mentre dinàvem gairebé cada dissabte al restaurant La Camarga –als mateixos reservats que després han estat tan esperpènticament utilitzats–, a l'hotel La Coromina de Viladrau on passava una part del mes d'agost, o a l'hotel Ra, de Calafell, on li agradava refugiar-se de tant en tant per prendre el sol, fer-se fer massatges, i anar a dinar a l'Espineta, on es trobava amb els fills i la vídua de Carlos Barral.

Així que amb una certa celeritat i amb molta dedicació perquè el temps apressava em vaig anar fent càrrec del personatge que tenia al davant, del personatge que havia d'explicar en forma de biografia.

No vull insistir –se n'ha parlat a bastament a la premsa aquests dies– en el que ha significat la figura de Castellet en aquest nostre món, petit, però sòlid i rigorós gràcies a la feina d'una colla de gent que, com ell mateix, van estar al servei d'una recuperació cultural de primera línia i que van ser capaços de construir, partint de zero i seguint, això sí, els models europeus més interessants, la base de la cultura catalana actual, d'indiscutible competitivitat.

Prefereixo parlar del Castellet dels últims anys, del Castellet que s'anava fent gran però que mantenia un lligam extraordinàriament actiu amb el món del qual, formalment, s'havia jubilat. Fins al mes d'agost passat, en què la malaltia l'hi va impedir,

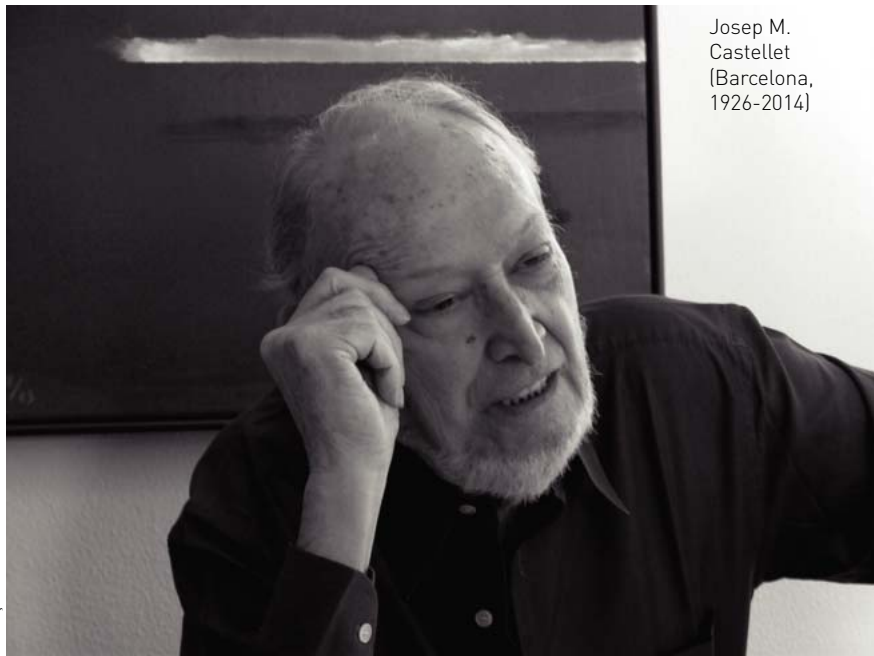
va estar estretament lligat a Edicions 62 i al grup editorial que des dels anys noranta, amb la incorporació d'Empúries, havia anat creixent al voltant d'aquell segell. Hi anava gairebé cada dia, a xerrar amb els editors, a despatxar les seves tasques formals de president del Grup 62, i va seguir de primera mà totes les negociacions amb la Caixa, primer, i amb Planeta i Enciclopèdia Catalana després, que han dut l'editorial a la situació actual. Tot aquest procés el va desmoralitzar profundament, malgrat que ho portava amb l'elegància i el distanciament que tant l'han caracteritzat: per a Castellet va significar el final del projecte editorial que havia iniciat cinquanta anys abans.

D'altra banda i, sobretot, han estat uns anys del tot fructífers en la seva obra literària memorialística. M'agrada pensar que l'estímul que va significar l'anada a fons en la seva biografia durant el temps de preparació del llibre, li va facilitar començar a obrir calaixos oblidats d'on va aparèixer un dietari manuscrit (que va publicar el novembre de 2007 amb el títol de *Dietari de 1973*) i alguns retrats inèdits més o menys oblidats –els de Manuel Sacristán, Alfons Comín i Terenci Moix– que, reescrits, i al costat d'altres de nova redacció –els de Carlos Barral, Joan Fuster i Gabriel Ferrater– va publicar el 2009, amb el títol de *Seductors, il·lustrats i visionaris*. I en va seguir, el 2012, *Memòries confidencials d'un editor. Tres escriptors amics*. En aquest cas va recuperar les memòries editorials que s'havien publicat al catàleg dels vint-i-cinc anys d'Edicions 62, a més de tres retrats escrits per a l'ocasió: els de Salvador Espriu, Baltasar Porcel i Montserrat Roig. Amb aquests textos, Castellet anava completant l'autobiografia a partir del retrat aliè que havia començat amb *Els escenaris de la memòria*, el 1988.

La malaltia no li ha permès la redacció de l'últim projecte, el retrat del grup generacional dels seus deixebles del Seminario Boscán, fundadors de la primera cèl·lula comunista a la universitat de Barcelona a inicis dels 50: Nissa Torrent, Octavi Pallisa, Joaquim Jordà, Luis Goytisolo i

Salvador Giner. Quan Castellet, a principis d'agost, es va endur a Viladrau la documentació que havíem recollit –sobretot a partir d'entrevistes mantingudes en excel·lents dinars, aquesta vegada a La Fonda Gaig, amb gent que havia conegut de prop els seus «deixebles» (Pere Portabella, Jorge Herralde, Xavier Folch, Laura Tremosa...)–, disposat a iniciar la redacció del llibre, es va veure obligat a interrompre les vacances. El van hospitalitzar i li van diagnosticar una embòlia pulmonar no massa greu però que va acabar infectant el pulmó afectat per una tuberculosi de joventut. Un pulmó que l'ha deixat viure intensament una llarga vida, però que se l'ha acabat enduent.

L'Avenc

Josep M.
Castellet
(Barcelona,
1926-2014)

és justament ara que he de parlar d'ell amb la data de la seva mort tan recent, que em vénen al cap fragments d'una carta –que no em puc resistir a reproduir quasi íntegrament– que em va enviar després d'una de les nostres primeres converses a propòsit de la biografia en què volia fer-me saber quina era i quina ha estat la seva relació amb la mort, amb la mort dels amics, que el va envoltar tota la vida i que el va convertir en un supervivent:

Teresa,

ho sento. Vaig contestar malament la teva pregunta sobre la meva estada al sanatori de Puig d'Olena. I en dos aspectes. El primer és que potser sí que en vaig sortir sartrià convençut, però això és el de menys. Les meves lectures importants van ser Mimesis d'Erich Auerbach i Paideia. La formació de l'home grec de Werner Jaeger, grans quantitats de Freud, en edicions fetes abans de la guerra, etc. El segon és extraliterari, però molt més decisiu en la meua vida, és a dir, el descobriment de la mort, dia a dia. En aquell temps la tuberculosi matava. I a la gent internada al sanatori, en la major part joves, els matava com a mosques. Alguns ens en vam salvar, però recordo que un temps després de sortir del Puig d'Olena vaig fer una llista d'amics o de gent coneguda que havien desaparegut: eren trenta-cinc. Això per a un

jove com jo va ser un trauma considerable. [...]

Vaig passar un temps intentant oblidar-me del sanatori, però mai no ho vaig aconseguir. Si l'Espriu em va seduir va ser per la «meditació de la mort», no sobre la mort, com ell mateix subratlla, que és allò que portes a dins i que no t'ho pots treure –i potser no cal. Tanmateix, l'any 1972, amb la mort de Gabriel Ferrater, més tard la d'Alfons Costafreda (un suïcidi segur, l'altre també, però emmascarat amb un tractament de pastilles antidepressives), va començar el degoteig de mort del meu grup inicial. Al final, per acabar-ho d'arreglar, van venir els més joves. No te'n farà la llista: a la data d'avui és esfereïdora, fins a deixar-me en la trista situació de supervivent. És a dir que, encara que no ho dic gaire, he tingut un esdevenir del temps massa marcat per les mancances d'amics, de gent amb la qual havia fet –i no havíem acabat– projectes intel·lectuals comuns.

Prou. T'havia de dir això perquè és un fet que impregna la meua vida dels darrers trenta anys, és a dir, el fet o no d'escriure sobre runes exquisides.

No t'espantis. Sóc un tio divertit, summament crític, irònic o sarcàstic, només matisat, a voltes, per una mica de pietat pel proïsme, és a dir, l'altre, els altres, aquell que ens és aliè, pròxim, però al qual, no se sap per què, estimes.

Perdona que m'hagi desfogat. No ho faré més. Una abraçada,

Josep M.

PD. No rellegeixo aquesta carta per no haver d'estripar-la.

La mort de Castellet, la mort del supervivent que tanca definitivament un determinat món, ha estat dura per a tots nosaltres, entre altres coses perquè no hi comptàvem. No comptàvem que un dia o altre els supervivents deixen de ser-ho. I va acabar arribant un 9 de gener que se'l va endur també a ell. El ressò mediàtic extraordinari de la notícia aquests dies ha estat el veritable homenatge d'un país a un dels seus homes importants, a un dels seus grans homes. La cerimònia de comiat en què, seguint les seves instruccions, es va llegir un fragment dels *Quatre quartets* de T.S. Eliot i es va tocar una tria de la *Música callada* de Frederic Mompou, va estar marcada per la simplicitat, la profunditat i la coherència amb ell mateix, i ens va permetre a tots els que érem allà, amics –molts amics– i representants del món cultural i polític del país, que tinguéssim el convenciment que hem perdut un home important, un home lúcid i intel·ligent, que des del seu escepticisme i des del seu distanciament no ha deixat mai de tenir clar que la vida no té sentit si no t'hi compromets. ■